

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Топольницької Мар'яни Іванівни

«Зміна правових систем в умовах збройного конфлікту: досвід країн колишньої Югославії та України (2014 – перша половина 2021 рр.)»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права;

історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертації зумовлена подіями, які відбуваються в сучасній Українській державі. Збройна агресія Росії стала довгостроковим чинником деструктивних впливів на глобальну та регіональну безпеку, на українську внутрішню політичну, економічну та соціальну реальність загалом. Пошуки розуміння сутності війни та миру, проблеми онтології цих явищ набувають, попри теоретико-методологічне, ще й прикладного значення.

Вочевидь з 2014 року, а особливо після 24 лютого 2022 року, «концепт війни» та «концепт забезпечення безпеки держави» стали категоріями, які безпосередньо впливають на формування й зміну правової парадигми не тільки в межах конкретної держави, а й на глобальному рівні. Прийняття у 1996 році Конституції України підтвердило приєднання правової системи України до загальноновизнаних демократичних цінностей, фундаментальне місце з-поміж яких займають права і свободи людини, що особливо потребують захисту в умовах збройного конфлікту чи війни.

Зазначене вище безумовно актуалізує тему дослідження, вибрану дисертанткою.

На актуальність теми дисертаційного дослідження вказує також її

зв'язок з науковими програмами, планами. Дисертаційне дослідження цілком обґрунтовано виконано відповідно до проекту Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (Розділ I якої передбачає «Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права», зокрема п. 1.2. «Удосконалення національної правової системи та її адаптації до європейського права», п. 1.3. «Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи» та ін.), Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік, схваленого Постановою Верховної Ради України від 7 лютого 2023 року № 2910-IX, а також згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість положень та висновків роботи підтверджується опрацьованою джерельною базою (у тому числі іноземними мовами), адекватними предмету методами дослідження, а також отриманими результатами, які містять елементи наукової новизни. Теоретичним підґрунтям роботи є наукові праці зарубіжних і вітчизняних фахівців у сфері теорії держави і права, конституційного права, європейського права. Емпіричну базу дослідження складають нормативні акти України та низки іноземних держав, довідкова література, аналітичні матеріали, матеріали судової практики, звіти суб'єктів владних повноважень, офіційні статистичні дані з досліджуваної проблематики, відкриті дані державних реєстрів.

Чіткість у формулюванні мети і завдань дослідження сприяла отриманню науково обґрунтованих результатів. **Мета** роботи – визначити комплекс теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із поняттям збройний конфлікт, закономірностями його впливу на правову систему (на прикладі України та Югославії), особливостями правового регулювання та вжитих правових заходів з метою його припинення.

Задля досягнення поставленої мети дисертантка правильно визначила завдання дослідження, як-от: сформулювати сучасне поняття «збройний конфлікт» та вивести нові змістовні ознаки, які дозволять більш детально кваліфікувати його як правову категорію; дослідити, що саме законодавець вкладає в зміст понять «антитерористична операція», «режим у районі проведення антитерористичної операції», відповідно до галузевого законодавства; проаналізувати коло міжнародних та національних нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини, які діють як в мирний час, так і під час збройного конфлікту, та, які, без сумніву, мають значення в подальшому становленні, дотриманні, відновленні а, в разі потреби, і в понесенні відповідальності за невиконання норм прямої дії; визначити умови обмеження прав і свобод людини, як можливих гарантій захисту прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту, встановити можливості обмеження конституційних прав і свобод людини під час збройного конфлікту на території держави з метою забезпечення національної безпеки.

Достовірність наукових положень, висновків, пропозицій, що виносяться на захист. Про достовірність наукових положень та висновків, що з них випливають, свідчить їхня аргументація даними, одержаними дисертанткою в результаті опрацювання праць вітчизняних і зарубіжних науковців з теорії та історії держави і права, галузевих юридичних наук; положеннями міжнародних правових актів; судовою практикою, в тому числі і Європейського суду з прав людини; статистичними даними та узагальненнями соціологічних досліджень.

Наукова новизна дисертації, як вона визначена автором, результати, отримані у ній, що варті підтримки. Дисертантка загалом вирішила науково-прикладні проблеми які виникають в державі у ході збройного конфлікту і в сучасних умовах, і в історико-порівняльному контексті.

Вважаю доцільним наголосити на деяких положеннях і висновках, які відображають наукову новизну роботи.

Так, у роботі об'єктивно доведено, що вплив збройних конфліктів на розвиток правових систем має інституційний (організація органів влади та інститутів громадянського суспільства і політичної системи задля забезпечення безпеки і прав громадян, суверенітету та територіальної цілісності держави), нормативний (законність, юридична визначеність, заборона свавілля, незалежність правосуддя і повага до прав людини при запровадженні заходів щодо подолання збройних конфліктів), функційний (регулювання, інтеграція, контролювання, захисту, адаптування до відповідних умов, забезпечення збереження системи з метою вирішення збройних конфліктів) та ідеологічний компоненти (захист основоположних цінностей, котрі лежать в основі політичної єдності суспільства, організованого в державу), які мають на меті досягнення миру, захисту прав людини, національної державності відповідно до засад верховенства права, демократії, поваги до прав людини та загально визнаних принципів міжнародного права.

Дисертантка виважено обґрунтувала тезу, що вплив збройного конфлікту на правову систему залежить від обраних державою методів захисту суверенітету і територіальної цілісності та його припинення, а також ступеня участі міжнародної спільноти у розв'язанні конфлікту.

Важливим є твердження авторки про те, що у ході військового конфлікту відбувається трансформація національної правової системи, стрижнем чого виступають життєво важливі компоненти національних інтересів, зокрема забезпечення прав і свобод людини, державного суверенітету і територіальної цілісності національної держави;

Заслуговує на увагу теза, що у ході незаконної анексії Криму, підтримки сепаратистів в окремих районах Донецької та Луганської областей, що переросло у повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну відбувалася трансформація механізмів розв'язання військових конфліктів.

Практична цінність роботи. Загалом дисертаційне дослідження

Мар'яни Іванівни Топольницької має теоретичне і практичне значення. Сформульовані в роботі висновки та пропозиції є певним внеском у розвиток сучасної правової науки та можуть використовуватись у таких сферах: у науково-дослідній – отримані результати можуть бути використані для досліджень юридичної природи та особливостей збройних конфліктів, їх типів, причин та шляхів вирішення; законотворчості – сформульовано пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства з питань регулювання збройних конфліктів; у юридичній практиці – рекомендації, узагальнення та висновки дисертації дозволять покращити діяльність уповноважених суб'єктів за локацією збройного конфлікту з метою його вирішення, поновлення миру і забезпечення прав людини; у навчальному процесі – положення дисертації можуть використовуватись при підготовці підручників, посібників та навчально-методичних матеріалів із теорії та історії держави і права, міжнародного права, спецкурсу «Право збройних конфліктів» в юридичних та інших вищих навчальних закладах, а також при проведенні лекційних та семінарських занять тощо.

Оцінка мови і стилю дисертації. Дисертація написана літературною українською мовою у науковому стилі.

Зауваження щодо змісту дисертації. Однак аналізоване дисертаційне дослідження, як і будь-який науковий пошук, поряд з позитивними висновками та пропозиціями не позбавлене деяких недоліків, що потребують уточнення та пояснення під час прилюдного захисту.

Зокрема:

1) дисертантка у своїй роботі слушно наголошує на необхідності в оновленому визначенні поняття збройного конфлікту, та перелічує кожен з його ознак, в результаті чого можна формується загальне визначення, яке кваліфікує відповідний стан як збройний конфлікт. Але, як видається, в роботі не вистачає розгорнутого пояснення кожної із зазначених ознак;

2) варто було б послідовно та повно розкрити особливості та практичне значення Міжнародного трибуналу по колишній Югославії, який, як

впливає зі змісту дослідження, визнав агресію найтяжчим кримінальним злочином, покаравши як кримінальних злочинців державних діячів, винних у підготовці, розв'язанні та веденні агресивної війни в Югославії, покарав організаторів і головних виконавців злочинних планів винищення невинних людей. Дослідивши думки науковців з різних точок зору щодо значення відповідного процесу для майбутньої наукової платформи, було б доречним викласти особисту думку автора щодо практичного значення таких процесів та їхнього впливу на можливість захисту прав людини в збройному конфлікті та зміни правової системи.

3) окремі висновки, зроблені авторкою, виходять за межі права і часто носять соціологічний, економічний та політологічний аспект. Це прослідковується, зокрема, в низці висновків до Розділу 3, як-от: «загальна помилка у невчасному прийнятті рішень полягала у вірі у можливість переконати Російську Федерацію, достукатися до здорового глузду і врегулювати ситуацію мирним шляхом, що, як показали подальші події, були утопією...»; «замість підсилення Збройних Сил України напередодні вторгнення їх було послаблено, відбулося зменшення рівня базової боєготовності, професійного рівня кадрів фінансування...»; «передача технологій замість самостійного виробництва...»; «під час повномасштабного вторгнення окупантом використовувалися геноцидні методи ведення війни...» тощо.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Вищевказані зауваження та пропозиції мають радше дискусійний характер і не впливають на позитивну оцінку дисертації.

Розглянута дисертаційна робота є завершеною, кваліфікаційною науковою працею, в котрій містяться науково обґрунтовані результати, що вирішують важливе завдання, зміст якого полягає в дослідженні комплексу теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із поняттям збройний конфлікт, закономірностями його впливу на правову систему (на прикладі України та Югославії), особливостями правового регулювання та вжитих

правових заходів з метою його припинення.

Висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їхня достовірність і повнота, практична значущість не викликають сумнівів. Положення, що містяться в дисертації, викладені в 11 опублікованих працях, зокрема, 1 колективній монографії, 5 наукових статтях; 5 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Автореферат повністю відображає структуру дисертаційної роботи, а його зміст ідентичний основним положенням дисертації.

За актуальністю вибраної теми, науковою новизною одержаних результатів, практичним значенням та оформленням дисертаційне дослідження «Зміна правових систем в умовах збройного конфлікту: досвід країн колишньої Югославії та України (2014 – перша половина 2021 рр.)» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями, а його авторка Топольницька Мар'яна Іванівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри теорії та філософії права
Львівського національного
університету імені Івана Франка

I. Ю. Настасяк

Підпис Настасяк І. Ю. засвідчую

Вчений секретар Львівського
національного університету
імені Івана Франка

О. С. Грабовецька